

Jakub Hadyński¹✉, Natalia Genstwa¹

¹Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Poland

ZMIANY POZIOMU KONSUMPCJI PIECZYWA W POLSCE W LATACH 1999–2017

Abstrakt. Problem badawczy podjęty w artykule obejmuje kwestie zmian poziomu konsumpcji podstawowych artykułów spożywczych w latach 1999–2017. W tekście skupiono się nie tylko na rynku pieczywa, analizowano także pozostałe podstawowe rynki artykułów spożywczych, tj. mięsa, mleka, jaj, owoców i warzyw. Porównanie zmian poziomu konsumpcji pomiędzy tymi artykułami było podstawą do wskazania kierunku różnic zachodzących w spożyciu żywności i ogólnych tendencji. W artykule postawiono zasadnicze pytania badawcze: czy na rynku podstawowych artykułów spożywczych w Polsce obserwuje się zmiany dotyczące poziomu i kierunków konsumpcji, a jeśli tak, to jakie. Sprecyzowany obszar problemowy pozwolił na sformułowanie celu badań, czyli określenie kierunków zmian konsumpcji pieczywa i uściślenie czynników determinujących kształtowanie się nowych nawyków żywieniowych. Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują na znaczny spadek spożycia pieczywa w Polsce w badanym okresie. Zauważono również mniejszą konsumpcję pozostałych artykułów spożywczych. Przeprowadzone badania pozwoliły zdefiniować kierunki zmian trendów żywieniowych Polaków oraz ustalić ich przyczyny. Na podstawie badań stwierdzono, że spadek spożycia pieczywa zachodzi przede wszystkim wskutek wzrostu dochodów, wykształcenia i dostępności różnorodnych produktów.

Słowa klucze: rynek chleba, rynek pieczywa, konsumpcja, zachowanie konsumentów

WSTĘP

Wraz ze wzrostem wydajności produkcji rolnej od drugiej połowy XX wieku obserwuje się zmiany na rynkach żywnościowych (Goryńska-Goldmann i Sznajder, 2012). Dostarczane na te rynki produkty charakteryzują się wysoką jakością, różnorodnością oraz dostępnością ekonomiczną, która związana jest z rosnącymi dochodami i stosunkowo stałymi cenami artykułów spożywczych. Zmiany te spowodowały, że konsumpcja żywności nie wynika już tylko z koniecznością zaspokojenia

głodu, lecz coraz częściej staje się źródłem doznań estetycznych. Zbilansowana dieta to sposób na zachowanie dobrego zdrowia, a spożywanie posiłków poprzedza świadomy wybór jakości i zawartości składników odżywczych przez konsumenta. Dodatkowo łatwy dostęp do towarów luksusowych oraz różnorodnych produktów wpływa na kształtowanie się nowych nawyków żywieniowych i zmiany w konsumpcji podstawowych artykułów żywnościowych, tj. pieczywa, mięsa, jaj, mleka, owoców i warzyw.

✉ dr hab. Jakub Hadyński, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, Poland, e-mail: jakub.hadynski@up.poznan.pl

W literaturze można znaleźć wiele analiz dotyczących kierunków zmian w konsumpcji artykułów żywnościowych. Badania prowadzone są na różnych płaszczyznach i dotyczą między innymi wydatków na żywność w gospodarstwach domowych (Nowak i Jarczyński, 2015), bilansów żywnościowych, podaży żywności (Kwasek, 2010) czy konsumpcji artykułów spożywczych w gospodarstwach domowych (GUS). Z prowadzonych badań jednoznacznie wynika, że poziom konsumpcji podstawowych artykułów spożywczych ulega zmianom. W pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku najistotniejsze różnice obserwuje się w przypadku pieczywa i ziemniaków, których spożycie znacząco spadło w większości państw europejskich, również w Polsce (Kwasek, 2010).

Szczególnie widoczna jest tendencja do spadku konsumpcji pieczywa, które od tysięcy lat stanowi jedno z ważniejszych ogniw w diecie ludzi na całym świecie (Fabijańska i Fronczyk, 2015). Warto podkreślić, że zachodzące zmiany są szczególnie istotne w Polsce, gdzie pieczywo stanowi ważny element codziennej diety i jest dodatkiem niemalże do każdego posiłku (Goryńska-Goldmann i Sznajder, 2012). Chleb ma również znaczenie kulturowe i symboliczne, m.in. w obrzędach religijnych, przez co darzy się go szczególnym szacunkiem (Ceglińska, 2017). Biorąc pod uwagę istotne znaczenie pieczywa w diecie i tradycji Polaków, ważne staje się określenie przyczyn tak gwałtownego spadku jego spożycia w XXI wieku. W licznych analizach zmian konsumpcji podstawowych artykułów spożywczych niewiele uwagi poświęca się badaniom czynników determinujących kształtowanie się nowych nawyków żywieniowych, szczególnie rzadko autorzy odwołują się do konsumpcji samego pieczywa. W ogólnym ujęciu przyczyny wpływające na zmiany w poziomie konsumpcji żywności dopatruje się w szeroko rozumianej globalizacji, która prowadzi do „detradycjonalizacji i homogenizacji konsumpcji” (Kwasek, 2010). S. Żakowska-Biemans i in. (2018) wskazują na zmianę stylu życia i związanych z nią preferencji konsumentów, którzy coraz większą uwagę przywiązują do zdrowej diety i jakości produktów. Również według M. Jeżewskiej-Zychowicz i M. Królak (2015) jakość produktu to główny czynnik wyboru konsumenta. Zauważają one także, iż na kształtowanie się zachowania konsumentów znaczący wpływ ma rozwój sieci supermarketów, które oferują szeroki asortyment półproduktów oraz towarów luksusowych. Jednocześnie jakość pieczywa dostępnego w tych placówkach jest niska i odbiega od tradycyjnych produktów. D. Thilmann

i in. (2008) trendy żywieniowe łączą z klasami społecznymi. Zauważają, że zachodzi silna zależność pomiędzy zarobkami a zachowaniami konsumenckimi. Autorzy wskazują, że osoby mniej zamożne wybierają produkty w przystępnych dla nich cenach, z kolei osoby z wyższymi dochodami są skłonne zapłacić więcej za artykuły spożywcze pochodzące od lokalnych producentów, których darzą większym zaufaniem. M. Gałązka (2013) wskazuje z kolei na zależność pomiędzy wykształceniem a wyborem spożywanej żywności. Zauważa, że osoby z wyższym wykształceniem są bardziej otwarte i ciekawe świata, przez co bardziej świadomie kształtują swoją dietę, wybierając produkty prozdrowotne. Osoby z wysokimi kwalifikacjami zawodowymi często uzyskują wyższe dochody, co również wpływa na kształtowanie się nowych wzorów zachowań konsumenckich, m.in. spożywanie potraw w restauracjach czy stołówkach (Gałązka, 2013). J. Kearney (2010) obserwowane zmiany nazywa „westernizacją” nawyków żywieniowych. Zauważa, że globalizacja rynku żywnościowego ma również wiele negatywnych konsekwencji. Zmiany żywieniowe znacznej części społeczeństwa wcale nie przyjmują pozytywnego kierunku, jak wskazywali przytoczeni wcześniej autorzy. Szczególnie wśród młodych ludzi mieszkających w dużych miastach coraz bardziej widoczny staje się problem otyłości. Wszechobecne restauracje typu fast food oraz zintensyfikowane działania marketingowe przyczyniły się do zmiany nawyków. Coraz częściej zamiast przygotowanego w domu śniadania czy lunchu wybiera się szybkie dania, które są znacznie bardziej kaloryczne niż te tradycyjne. Zawarta w nich duża ilość soli i tłuszczu przyczynia się do rozwoju innych chorób cywilizacyjnych, m.in. cukrzycy czy chorób układu krążenia, u wielu osób obserwuje się nawet objawy uzależnienia od niezdrowej żywności (Kearney, 2010).

CEL I METODYKA

Celem niniejszej pracy było określenie tendencji zmian w konsumpcji wybranych artykułów spożywczych ze szczególnym uwzględnieniem pieczywa. Na podstawie badań podjęto próbę określenia przyczyn zmian zachodzących w konsumpcji chleba w Polsce w latach 1999–2017. W przeprowadzonych analizach przeprowadzono przegląd przeciętnego miesięcznego spożycia pieczywa (chleba) w odniesieniu do określonych grup żywności i konkretnych produktów spożywczych, takich jak mleko, mięso, jaja, owoce i warzywa (w tym ziemniaki).

Materiały źródłowe obejmowały dane z Roczników Statystycznych Rzeczypospolitej Polskiej z lat 1999–2018 oraz informacje z Banku Danych Lokalnych udostępniane przez GUS. W analizach wykorzystano metody statystyki opisowej, w tym opis tabelaryczny oraz opis dynamiki zjawisk. Na podstawie zebranego materiału badawczego określono kierunki zmian na badanym rynku oraz przyczyny ich powstawania. W efekcie przeprowadzonych prac sformułowano wnioski w zakresie czynników kształtujących rynek podstawowych artykułów spożywczych w Polsce.

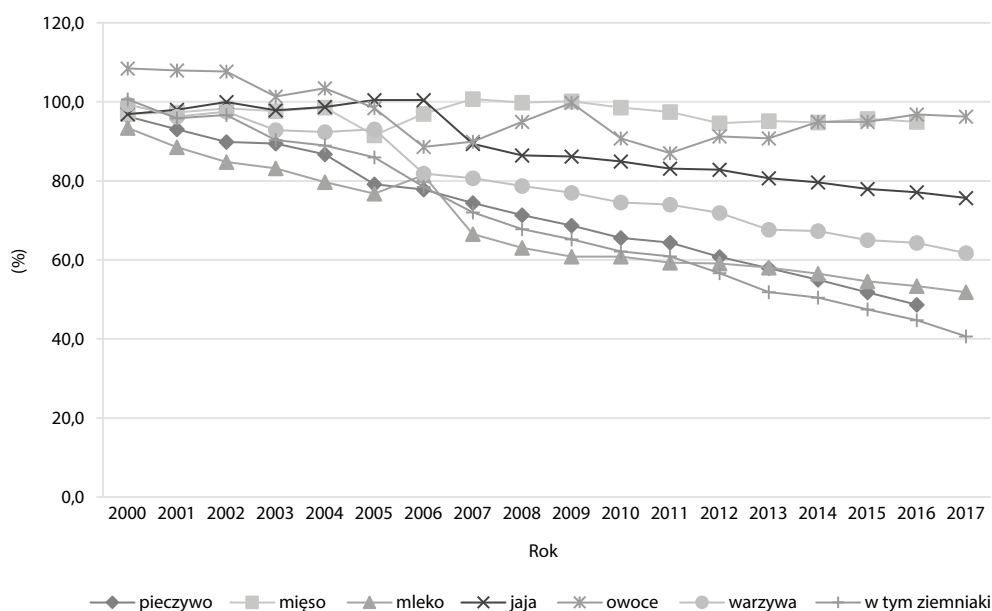
WYNIKI

Przeprowadzone analizy spożycia wybranych artykułów spożywczych pozwoliły na określenie modelowych zmian konsumpcji. Na podstawie danych dotyczących przeciętnego miesięcznego spożycia niektórych artykułów spożywczych (na 1 osobę w gospodarstwach domowych) wskazano kierunki zmian preferencji konsumentów. Na rysunku 1, przedstawiającym trend związany ze spożyciem pieczywa oraz innych wybranych produktów

powszechnych, tj.: mięsa, mleka, jaj, owoców, warzyw, w tym ziemniaków, obserwuje się tendencję spadkową konsumpcji wszystkich uwzględnionych w badaniu produktów.

W latach 2000–2017 znaczące zmiany obserwuje się w przypadku konsumpcji pieczywa, którego spożycie spadło o ponad 50% w stosunku do roku wyjściowego. W 1999 roku w gospodarstwach domowych jedna osoba spożywała średnio 6,8 kg pieczywa miesięcznie, w roku 2017 było to zaledwie 3,3 kg. Większy spadek konsumpcji podstawowych produktów żywnościowych nastąpił jedynie w przypadku ziemniaków, których średnie spożycie zmniejszyło się o blisko 60%. Dla roku 1999 przeciętne spożycie ziemniaków wynosiło około 7,8 kg, a w roku 2017 spadło do 3,2 kg. Spożycie warzyw ogółem pozornie zmalało na przestrzeni lat, należy jednak pamiętać, że podane zmiany uwzględniają wspomniane ziemniaki, które wpływają na ogólną tendencję. Spożycie pozostałych warzyw nieznacznie wzrosło.

Wśród podstawowych produktów żywnościowych znaczny spadek spożycia nastąpił w przypadku mleka (zmniejszenie o około 50%). Mniejszy, ale również istotny

Rys. 1. Dynamika zmian przeciętnego miesięcznego spożycia wybranych artykułów spożywczych w Polsce w latach 2000–2017 (indeks 1999 = 100)

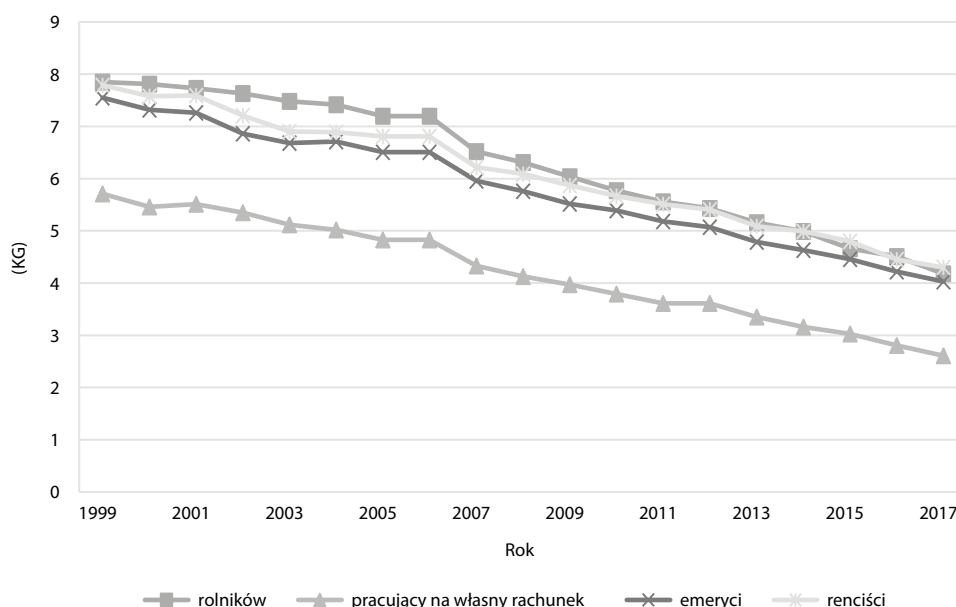
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Roczników Statystycznych RP 1999–2017 r. pochodzących z badań GUS *Przeciętne miesięczne spożycie niektórych artykułów żywnościowych na 1 osobę w gospodarstwach domowych*.

spadek konsumpcji odnotowano w omawianym okresie w przypadku jaj (spadek o około 25%). Najbardziej stabilnie prezentuje się spożycie mięsa i owoców, których poziom konsumpcji spadł o niecałe 5%. Zmniejszenie spożycia podstawowych artykułów nie jest jednak równoznaczne ze spadkiem spożycia żywności ogółem, co w swoich badaniach prezentują M. M. Nowak i J. Jarczyński (2015).

Spożycie pieczywa zróżnicowane jest na poziomie gospodarstw domowych w odniesieniu do grup społeczno-ekonomicznych ludności. Gospodarstwa domowe rolników, emerytów i rencistów w latach 1999–2017 charakteryzuje się wyższym spożyciem pieczywa niż gospodarstwa domowe osób pracujących na własny rachunek (rys. 2). Widoczny spadek konsumpcji pieczywa nastąpił jednak w każdej z wymienionych grup społecznych. Szczególnie znaczące zmiany obserwuje się w gospodarstwach rolników, co może wynikać m.in. z wykorzystywania pieczywa jako pokarmu dla zwierząt, co wraz ze wzrostem cen detalicznych żywności przestało być opłacalną praktyką (Stanisławska i Kurzawa, 2016). Spadek spożycia z prawie 8 kg do 4,2 kg można

też powiązać z mniejszym zapotrzebowaniem energetycznym rolników. Znaczna mechanizacja rolnictwa wpłynęła na komfort pracy w rolnictwie i ograniczenie wysiłku fizycznego. Grupę o równie wysokim spożyciu pieczywa stanowią gospodarstwa domowe emerytów i rencistów, których dieta w większości opiera się na tradycyjnych, powszechnych produktach. Wśród rencistów obserwuje się nieco wyższe spożycie pieczywa, tj. 7,8 kg w roku 1999 i 4,3 kg w 2017 roku niż przez emerytów, odpowiednio 7,5 kg i 4 kg, co może wynikać z wieku przedstawicieli obu grup. Najniższe spożycie pieczywa charakteryzuje gospodarstwa osób pracujących na własny rachunek. Przeciętne miesięczne spożycie pieczywa w tej grupie wynosiło w roku wyjściowym 5,7 kg, a w roku 2017 zaledwie 2,6 kg. Tendencję spadkową obserwuje się we wszystkich analizowanych grupach gospodarstw domowych.

Znaczące zmiany dotyczące konsumpcji podstawowych artykułów spożywczych, a w szczególności pieczywa, spowodowane są wieloma czynnikami, które w literaturze dzieli się na trzy grupy (Babicz-Zielińska i Jeżewska-Zychowicz, 2015):

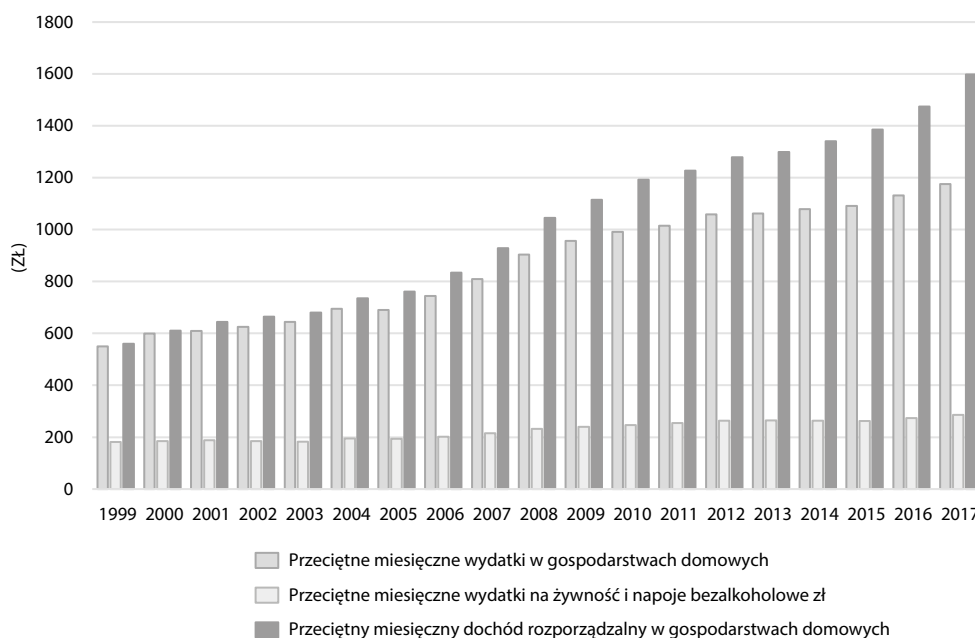
Rys. 2. Spożycie pieczywa w gospodarstwach domowych według grup społeczno-ekonomicznych ludności w Polsce w latach 1999–2017 (w kg/os./mies.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Roczników Statystycznych RP 1999–2017 r. pochodzących z badań GUS *Przeciętne miesięczne spożycie niektórych artykułów żywnościowych na 1 osobę w gospodarstwach domowych*.

- czynniki związane z produktem, m.in. jakość, cena, dostępność,
- czynniki związane z konsumentem, m.in.: fizjologia, psychologia, postawa społeczna,
- czynniki środowiskowe, m.in.: ekonomiczne i społeczno-kulturowe.

Różne aspekty przenikają się jednak wzajemnie, stąd rodzi się problem precyzyjnego określenia przyczyn tego zjawiska. Zmiana diety i preferencji konsumenta wiąże się przede wszystkim ze wzrostem świadomości społeczeństwa i powodowana jest aspektami zdrowotnymi. Powszechne stają się diety bezglutenowe lub polegające na wykluczeniu pewnych produktów np. dieta wegetariańska lub odżywanie się bazujące na grupach artykułów zawierających na przykład tłuszcze czy węglowodany (Żakowska-Biemans i in., 2018). Takie zmiany nawyków żywieniowych łączą się z koniecznością wzbogacenia diety o nowe produkty. Wykluczając pieczywo z diety, konsumenci sięgają po jego substytuty. Również ze względów zdrowotnych coraz większe znaczenie ma jakość produktów. Zmiany stylu życia są skutkiem poprawy sytuacji ekonomicznej społeczeństwa.

W badanym okresie obserwuje się znaczący wzrost dochodu rozporządzalnego w stosunku do wolniej rosnącego poziomu wydatków ogółem (rys. 3). Szczególnie wydatki na żywność stają się coraz mniej odczuwalne w budżecie gospodarstw. W roku 1999 przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym wynosił średnio 560 zł, a wydatki ogółem stanowiły blisko 550 zł, czyli prawie 100% dochodu. Z roku na rok, sukcesywnie, sytuacja polskich gospodarstw domowych znacząco poprawiała się i w roku 2017 stosunek dochodu do wydatków był znacznie wyższy. Przeciętny dochód dla ostatniego badanego roku wyniósł blisko 1600 zł, a ogół wydatków stanowił 73,5% dochodów, czyli 1176 zł. Poziom wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w badanym okresie nie zmienił się gwałtownie. Przeciętne wydatki na żywność w roku 1999 wynosiły ok. 182 zł, a w roku 2017 była to kwota ok. 286 zł. W stosunku do dynamiki wzrostu dochodów, uwzględniając poziom wydatków ogółem oraz biorąc pod uwagę mechanizmy rynkowe, można stwierdzić, że udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem zmalał z 33% na 24%. Z kolei ich udział w dochodzie

Rys. 3. Udział wydatków ogółem i wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w dochodzie rozporządzalnym w gospodarstwach domowych (zł/os./mies.)

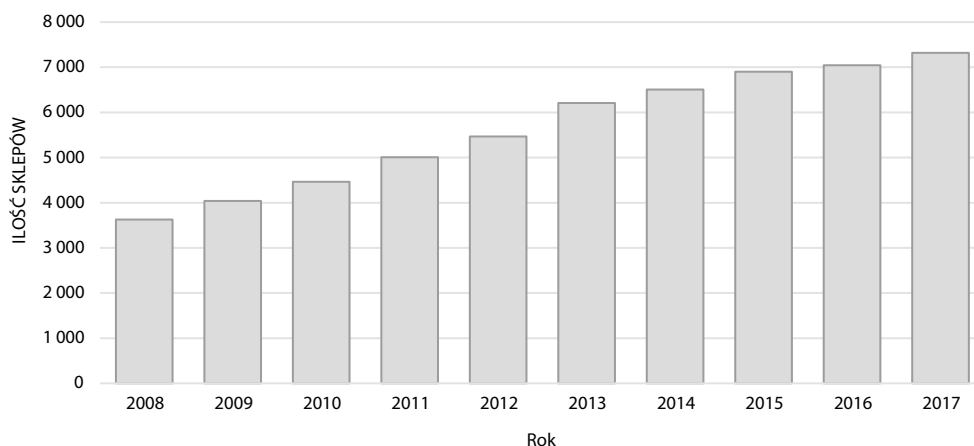
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Roczników Statystycznych RP 1999–2017 r. pochodzących z badań GUS *Przeciętne miesięczne spożycie niektórych artykułów żywnościowych na 1 osobę w gospodarstwach domowych*.

rozporządzalnym spadł z 32% na blisko 18%. Na podstawie analizy poziomu wydatków i dochodu rozporządzalnego można przyjąć, że elastyczność dochodowa gospodarstw domowych znacznie wzrosła. Procesy te potwierdzają wyniki badań przeprowadzonych przez Mintel (2014), z których wynika, „że polscy konsumenci są skłonni zapłacić więcej za żywność o wyższej jakości, szczególnie za pieczywo” (Żakowska-Biemans i in., 2018). Również T. Andreyeva i in. (2010) zauważają, że w obliczu komfortu ekonomicznego społeczeństwo przedkłada jakość nad cenę i rezygnuje z niezdrowych, wysoko przetworzonych produktów, które stanowią obciążenie dla organizmu i są przyczyną przewlekłych chorób cywilizacyjnych.

Jak wynika z powyższych analiz, zmiana stylu życia oraz stosowanie zbilansowanej diety to skutki oddziaływania wielu czynników. Kolejny z nich, poza wzrastającą ekonomiczną swobodą gospodarstw domowych, to swobodny dostęp do zróżnicowanych produktów, który jest efektem zmian na rynku sprzedaży detalicznej. Sieć supermarketów posiadających bogatą ofertę rozrasta się dynamicznie. W 2008 roku w Polsce funkcjonowało 3629 sklepów wielkopowierzchniowych, a w roku 2017 ich liczba wzrosła do 7317 (rys. 4). Ze względu na szeroki asortyment, konkurencyjne ceny oraz dogodną lokalizację to właśnie supermarkety oraz dyskonty stały się głównym miejscem zakupów. Z badań wynika, że konsumenci nabywają blisko 63% żywności w sklepach wielkopowierzchniowych i wielobranżowych

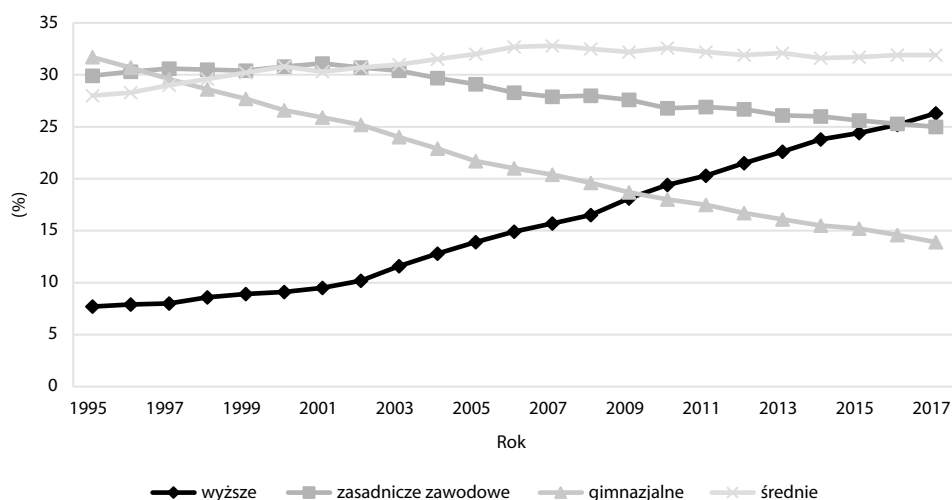
(Kucharska, 2016). Taki model zaopatrywania się w artykuły spożywcze wpływa na kształtowanie się nowych zjawisk w konsumpcji żywności. Zachodzi zależność pomiędzy zmianą przyzwyczajęń zakupowych a tendencją spadkową spożycia pieczywa. Biorąc pod uwagę rosnące zainteresowanie zdrowym stylem życia oraz przedkładanie jakości żywności ponad ilość, konsumenci rezygnują z pieczywa, szczególnie tego oferowanego przez supermarkety. Pieczywo wypiekane i oferowane w sklepach wielkopowierzchniowych może charakteryzować się gorszą jakością niż pieczywo wypiekane tradycyjną metodą. Dodatkowo znacznie częściej pieczywo to jest pakowane, a klient w łatwy sposób może zapoznać się ze składem produktu umieszczonym na opakowaniu. Jakość oferowanych produktów i dostęp do informacji może powodować zmianę preferencji klienta z produktów podstawowych wątpliwej jakości na dostępne substytuty lub gotowe półprodukty, co wpływa na nawyki żywieniowych.

Równie ważnym czynnikiem wpływającym na kształtowanie się konsumpcji jest poziom wykształcenia. Społeczeństwo polskie charakteryzuje znaczny wzrost liczby osób z wykształceniem wyższym. W roku 1995 zaledwie 7,7% osób w wieku 15–64 lata ukończyło studia wyższe. Można zauważyć, że na przestrzeni lat wynik ten regularnie wzrastał, aż w 2017 roku wykształcenie wyższe miało 25% społeczeństwa. Liczba osób uzyskujących średnie wykształcenie w 1995 roku stanowiła 28% ludności, a w 2017 roku – 32%, co nie jest znaczącą zmianą. Również

Rys. 4. Dynamika zmian liczby supermarketów w latach 2008–2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Rys. 5. Zmiany poziomu wykształcenia ludności w wieku 15–64 lata (%)
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

w przypadku wykształcenia zawodowego można zauważyć niewielkie zmiany. W 2017 roku około 25% ludności w wieku 15–64 lata, czyli o 5% mniej niż w roku 1995, ukończyło edukację na etapie szkoły zawodowej. Nastąpił znaczący spadek liczby osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. W roku 1995 blisko 32% dorosłych posiadało tak niskie kwalifikacje, a w 2017 roku zaledwie 13,9% Polaków ma wykształcenie gimnazjalne (rys. 5).

Znaczny wzrost kwalifikacji zawodowych i wykształcenia realnie przekłada się na poziom życia Polaków. Większy odsetek osób żyje w dobrobycie, co wpływa na zmianę postawy konsumentów w „dwojaki sposób – z jednej strony rozwija potrzeby, z drugiej zaś umożliwia ich zaspokojenie” (Babicz-Zielińska i Jeżewska-Zychowicz, 2015). Z kolei osoby o relatywnie niskim wykształceniu skupiają się głównie na zaspokojeniu podstawowych potrzeb, co może wynikać z niestabilnej sytuacji zawodowej i finansowej (Żelazna i in., 2002). Jak zauważa M. Gałązka (2013), poziom wykształcenia może wpływać również na wybór produktów żywnościowych. Osoby o wysokiej pozycji społecznej częściej sięgają po wysokiej jakości dobra luksusowe, półprodukty lub dania gotowe, które wypierają z ich diety produkty powszechne, m.in. chleb. Jednocześnie z poprawą statusu oraz chęcią samorealizacji zmieniają się nawyki konsumentów. Wzrasta popularność konsumpcji żywności poza domem, w restauracjach i stołówkach, co również przyczynia się do ograniczenia spożycia pieczywa.

ZAKOŃCZENIE I WNIOSKI

Na podstawie przeprowadzonych badań oraz analizy danych statystycznych z lat 1999–2017 można przyjąć, że zmiany w modelu konsumpcji podstawowych artykułów spożywczych zachodzą z dużą dynamiką. Największe zmiany obserwuje się w przypadku dwóch podstawowych produktów w diecie Polaków, tj. pieczywa i ziemniaków, których spożycie charakteryzuje tendencja spadkowa. W stosunku do roku 1999 konsumpcja pieczywa w roku 2017 spadła o ok. 50% w gospodarstwach domowych wszystkich analizowanych grup społeczno-ekonomicznych. W odniesieniu do pozostałych analizowanych produktów żywnościowych również znaczący spadek konsumpcji odnotowano na rynkach ziemniaków, gdzie spożycie spadło o ok. 60% w okresie 1999–2017. Najmniejsze zmiany zaobserwowano w przypadku spożycia owoców i mięsa. Konsumpcja tych produktów w latach 1999–2017 spadła o niecałe 5%. Jedną z głównych przyczyn różnic w konsumpcji podstawowych artykułów żywnościowych, w tym pieczywa, są zmiany elastyczności dochodowej polskich gospodarstw. W roku 2017 w budżecie polskich gospodarstw domowych udział wydatków na żywność w stosunku do dochodów spadł o ok. 25% w odniesieniu do roku 1999. W Polsce kształtują się nowe zachowania konsumencie. Następuje między innymi ograniczenie spożycia chleba na rzecz bardziej różnorodnych produktów,

często sprowadzanych z zagranicy. Zauważono, że wraz ze wzrostem dochodu rozporządzalnego na osobę w gospodarstwach domowych następuje wprowadzenie do diety nowych produktów, substytutów podstawowych artykułów żywnościowych, które wypierają produkty tradycyjne w polskiej kuchni. Dodatkowo szeroki asortyment sklepów wielkopowierzchniowych i ich zwiększająca się dostępność również stanowią determinantę zmian w konsumpcji. Gęsta sieć supermarketów zapewnia dostęp do towarów luksusowych i półproduktów, które urozmaicają dietę.

Znaczący wpływ na kształtowanie się zachowań konsumenckich ma również edukacja. Wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa ma realny wpływ na zmiany spożycia artykułów podstawowych. Konsumenci posiadający wykształcenie wyższe większą wagę przywiązują do zdrowej, zbilansowanej diety, zwracają uwagę na jakość produktów, są bardziej świadomi prozdrowotnego znaczenia żywności. Wyższe kwalifikacje często wiążą się z lepszą sytuacją materialną, wpływającą na kształtowanie modelu konsumpcji. Powoduje to przyjmowanie nowych trendów, wykorzystujących innowacje żywieniowe, a także zmianę stylu życia, w tym związaną między innymi z odejściem od tradycyjnego porządku dnia. Podobnie jak w krajach zachodnich, Polacy coraz częściej jedzą w restauracjach, a zamiast samodzielnie przygotowanego posiłku wybierają placówki zbiorowego żywienia oferujące zróżnicowane potrawy.

Na podstawie porównania zróżnicowania poziomu konsumpcji pomiędzy artykułami żywnościowymi można przyjąć, że zachodzą istotne zmiany w modelu spożycia żywności. Wymienione czynniki i postępujące procesy globalizacji bezpośrednio wpływają na zmianę stylu życia oraz dietę Polaków, co przekłada się na znaczący spadek konsumpcji podstawowych artykułów żywnościowych w ostatnich latach.

LITERATURA

- Andreyeva, T., Long, M. W., Brownell, K. D. (2010). The impact of food prices on consumption: a systematic review of research on the price elasticity of demand for food. *Am. J. Public Health*, 100(2), 216–222. <http://dx.doi.org/10.2105/AJPH.2008.151415>
- Babicz-Zielińska, E., Jeżewska-Zychowicz, M. (2015). Wpływ czynników środowiskowych na wybór i spożycie żywności. *Handel Wewnętrzny*, 2 (355), 5–18.
- Ceglińska, A. (2017). Znaczenie pieczywa w codziennym życiu człowieka. *Zesz. Nauk. Uczelni Vistula*, 54 (3), Turystyka III, 30–37.
- Fabijańska, M., Fronczyk, A. (2015). Historia i tradycja wypieku chleba oraz jego miejsce w diecie. *Zesz. Nauk. Turystyka i Rekreacja*, 1(15), 93–104.
- Gałązka, M. (2013). Społeczno-demograficzne uwarunkowania kształtowania się wydatków żywnościowych w gospodarstwach domowych w Polsce. *Rocz. Ekon. Roln. Rozw. Obsz. Wiej.*, 100 (1), 23–34.
- Goryńska-Goldmann, E., Sznajder, M. (2012). Wybrane zachowania i zwyczaje konsumentów na rynku pieczywa. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
- Jeżewska-Zychowicz, M., Królak, M. (2015). Zachowania konsumenckie na rynku pieczywa i ich wybrane uwarunkowania. *Handel Wewnętrzny*, 2(355), 185–196.
- Kearney, J. (2010). Food consumption trends and drivers. *Philos. Trans. R. Soc. Lond. B. Biol. Sci.*, 365(1554), 2793–2807. <https://doi.org/10.1098/rstb.2010.0149>
- Kucharska, B. (2016). Sklepy dyskontowe w strukturze handlu detalicznego w Polsce. *Perspektywa klienta. Handel Wewnętrzny*, 3(362), 195–205.
- Nowak, M. M., Jarczyński, J. (2015). Zmiany w spożyciu wybranych artykułów spożywczych w latach 2006–2013. *Rocz. Nauk. Stow. Ekon. Roln. Agrobiz.*, 17(4).
- Stanisławska, J., Kurzawa, I. (2016). Spożycie pieczywa i produktów zbożowych w gospodarstwach domowych według grup społeczno-ekonomicznych w Polsce. *Studia i Prace WNEiZ US*, 43, t.: 3: Zarządzanie, 391–401.
- Thilmany, D., Bond, C. A., Bond, J. K. (2008). Going local: Exploring consumer behavior and motivations for direct food purchases. *Am. J. Agr. Econ.*, 90(5), 1303–1309. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8276.2008.01221.x>
- Żakowska-Biemans, S., Jeżewska-Zychowicz, M., Sajdakowska, M. (2018). Konsumenci wobec zmian na rynku pieczywa ich zróżnicowanie i uwarunkowania wyboru. *Handel Wewnętrzny*, 3(374), 424–437.

CHANGES IN THE LEVEL OF BREAD CONSUMPTION IN POLAND IN 1999–2017

Abstract. The research problem addressed in this paper are the changing consumption levels of basic food-stuffs in Poland in 1999–2017. While this paper focuses on the bread market, it also analyzes other food products, i.e. meat, milk, eggs, fruit and vegetables. The comparison of changes in consumption levels between different products was the basis for indicating the food consumption trend and the general trends. The fundamental research question asked in this paper is as follows: what changes, if any, regarding the consumption level and targets are observed in the Polish basic food market? Defined as such, this problem allowed to formulate the research goal which is to determine the trends followed by bread consumption and to indicate the determinants of the formation of new eating habits. The findings clearly indicate a significant decline in bread consumption in Poland over the study period. The consumption of other groceries was also found to have decreased. The research allowed to indicate the food trends followed by the Polish population and the reasons behind these changes. Based on the research, it was found that the decrease in bread consumption is primarily due to an increase in incomes, access to education and availability of a large product range.

Keywords: bread market, consumption, consumer behavior

